

ЕФЕКТ П'ЯТИДЕСЯТИ ШЕСТИ

Поэт – за пределы души вышедший – в слове.
Оценка есть определение вещей в мире,
отношение – определение ее в собственном сердце.
Отношению все позволено,
кроме одного: провозглашать себя оценкой.

М. Цветаева "Поэт о критике"

**Сирій Дарка. Птахи старого міста. –
Львів: В-во "Сполом", 2001. – 68 с.**

Що є простішим за рецензію? ... Узагальнююча думка напочаток, 2-3 питання, що буцім-то виникли під час читання, 2-3 нав'язливо вдалі компліменти авторові, 2-3 майже запримічені риси його оригінальності, а далі багатообіцяючий й обнадійливий кінець - з пророцтвами та віщуваннями бідоласі витоків з... погляду в ... місяця серед...

Досить! Не вмю, не знаю, не розумію, не можу... Що з того, що колись, бавлячись книжечками, свідомо заблукала до такого собі лабіринту, де й захопилася за лірику, назвавши її своєю путтю-дорогою в ньому. Що з того, що йшла нею й з нею повз, через, вздовж, впоперек та наскрізь стін, хапаючись від страху загубитись серед голосів (авторських, читацьких, персонажних) серед мовно-літературних композиційних мурів за її долоні, списані законами поетичного способу моделювання дійсності, схемами тропічних фігур, кривими строфіки, ритміки, мелики, мотивними лініями, архітектонічними таблицями. І що ті роки й вже майже звичне відчуття – вмю, знаю, розумію, – й що ті сторінки випестуваних й зрощених думок про поезію, коли тепер, ось саме тепер, коли лабіринт після чергового кульбіту вимагає майже ніщо – дрібничку (попередня його забаванка – аналітика про лірику, “до

основанья, до корней, до сердцевини”) – рецензію на поетичну збірку, ось саме тепер я не відчуваю благословенного причастя, човника її долонь.

Та в мене 56 пояснень і виправдань, бо ось вони – 56 моїх причин.

Уможливило їх видавництво “Сполом”, що 2001 року за сприяння видавничої ініціативи “Аркада презент” в рамках програми “Культреванш” в серії “Альба”, що презентує перші книжки молодих літераторів, віддрукувало на 68 сторінках накладом в 1000 примірників 56 поезій молододі львівської поетки Дарки Сироїд “Птахи старого міста”.

Цей поетичний фоліант я взагалі не раджу читати гурманам від сучасної літератури, аби не зіпсувати свого сприймаючого читацького лона, бо тут ви не зустрінете ні відчаю і безсилля перед безум'ям жорстокого часу, ні емоційного вибуху, що земля не вмістить болю його, ні крику заперечення вчорашнього дня, ні шаленої зміни масок, ні звалтованих ілюзій – сповіді занапашеної душі, ні звертання до заскарублених душ, спраглих за раєм.

Як свідчить соціологічна та літературознавча статистика, все частіше народжуються на світ поетами (принаймі в постмодерному світі позиція співця слова значно наближеніша до простору його реципієнтури, а отже потрапити на той нинішній Парнас простіше), але все рідше життя декого з них протікає в містах (місцях, топочах, сферах, царинах), нічим не схожих на все те, що про них говорять ті, що складають їх населення. Одиниці мановінням очей хапають думки вулиці й неба над нею. І поки хтось копірається, черпаючи натхнення для своїх водянисто-спливаючих слів про місто, хтось живе у ньому. Хтось набирається мужності, наважившись знову повірити в непримарність життя, та запрошує до подорожі в світі, що бачаться лише йому одному. Їх називають авантюристами, вони доходять самого краю. Дозвольте ж мені, думаючи про поезію однієї з таких, помедитувати, не намагаючись переказати те, що кожен може прочитати й сам.

Досить часто дещо зрозуміти про поета (про це я колись читала на долонях-лініях долі-лірики) допомагає спроба уявити мізансцену його мистецької актуалізації. Така собі молода, тендітно-вродлива, овіяна пахощами цукерні, на старезній, як карлиця, холодно-ве-

личній площі старого міста годує під вітром з рук пташенят, радіючи від їх радості, не забуде потім переповісти дещо з їхніх розмов – одне з одним, з нею, з містом, зі світом. Так здалося, так нашепотіло дивакувате ймення витвору (“Птахи старого міста”), вмовило тератологічно-орнаментне його оформлення (виконане Орестом Гелитовичем), переконало переднє слово про крила, що є у міста.

Розчарую (бо ви у пастці), заспокою (бо місто, птахи та тератологічні орнаменти в книзі є). Ні, ці поезії – не запрошення до спільної трапези, радше до словопосту, не до розмови, радше до мовчання, пам’яті та тиші. Посадила слово на голодну пайку, розвантажила, спустошила, полегшила його до краєчку самого, виснажила й примусила до тиші, сповнила мовчанням, - пожертва слова: “І ще одну годину замело // сипким, пекучим // і тривожним снігом. // А тут спокійно // Біло, сиво, тлінно // у сталім воску// Пам’ять замело... А потім мовчки, полум’ям свічі // ще спробуєш відчуття твердіння воску”, “ І все, що навіки забули - // віднайнеш у нотах і танцях тонкого смичка. // І десь в коридорі вузькому, // шукатимеш сліду свого, аж забудеш усе...”.

Вже перший дощ зі зциклованої “Книги дощів та пам’яті” (перша частина поетичної збірки Дарки Сироїд) омиває мутні очі: мовчання – не велике Ніщо, антагоніст Розуму, Логосу, воно не є ознакою акомунікативності як принципу буття (де центр повідомлення відчай, породжений неможливістю поетичної мови), а сповнена красномовства тиша, що прикликає, зве; не відмова від співпереживання, участі, не беземоційність, елітарна холодна зреченість, а заспокоєння та сповнення себе для завтра, словопіст для можливості не втратити мову й себе, не німота, а свідоме, прийняте мовчальництво. Тому поряд ще й пам’ять з її модальністю згадувань, досягнутих обретінь минулого, скарб спогадів, запас, унеможлиблюючий забуття: “Книгами пахнуть склепіння і пам’яттю вежі. // Я научу вас про радість у сумі читать”.

Що це за поезія – оспівування мовчання серед бруківок, кам’яних потвор, брам старого міста?! Дивне відчуття, нав’язливе уявлення нібито вже баченого, чутого, знайомого, по-науковому, лукаво, - “дежа ву”. Вже майже природжений поетичний інстинкт підказує: диявольський, примарний, урбанізм (вельми шанований ХХ століттям) чи позитивна міфологія міста, брусівська урбаністика, де

місто – артефакт, книга виточеної геометричної ясності? Пояснення: “Розкіш – бачити сон цього дивного // теплого міста, // що дримає – без нас”, “Міст, по якому пройдемо – те, що напишу, // Нас переводить крізь кригу століть стрімку”.

Словопіст співпадає в поетичній реальності старого міста з приходом зими, наче для всесвіту – це усвідомлене та прийняте постування: “А потім мовчки, подум'ям свічі // ще спробуєш відчуть твердіння воску, // де в зимочас // печальний велик вік // вершить незмінну // тайну словопосту”. Той зимовий словопіст – вочевиднене життєствердження, він сповнений живлющості від божественного опертя та безмежної боговдячності: “Бо народився Месія, // І сповісти про це всім, // Розділивши радість свою, // мов свячений хлібець - // просфору”, “Радість від Сонця Божого Лица // Понад бездонням веж”.

А далі - очікування на зустріч (другий цикл “Тератологічний орнамент”) (“І ніхто до тепер, як напевно, того не зна: // скільки літ самоти і чекання їй скільки”? “Тобі ще нема й п'яти // Тобі ще лишилося років п'ятсот до щастя”?) та пошанування її, святкування весно (третій цикл “Книга світанків”): “ І це усе // крізь шибку / / вже моє // Мої тобі // весняні // подарунки”.

А до чого тут птахи? Соби, горобці, лебеді, лелеки, чайки, ластівки не зустрілися мені. Гамаюни, сирени, кагани, жар-птиці, фіністи, Ворони Вороновичі, Орли, Голуби, ті елементи міфологічно-релігійних систем, класифікатори й символи теургічної природи, верху, душі, зв'язку між космічними зонами, - про них теж ні слова.

Але ж є Птах! “Я Вас впізнала, мій старезний Пташе, // Ви знову йшли у невідому путь. // Ви говорили про життя не наше... Я Вас впізнала – довгі сиві крила, // І капелюх – широкі криси – жаль. // Без суєти Ваш спокій окрилила, // Немов життя, предовга й біла шаль”. В єгипетській міфології Птах – божество Мемфісу, творець богів, всесвіту та культури. Він замислив все це в своєму серці й назвав його мовою, він запорука містотворення й мистецтвотворення. Ось він, герой-птах: лицар, коханий, небо-житель, емблематика чоловічого начала – цар (сила), старий (мудрість), бог (істина). Ось він, жаданий і очікуваний співрозмовник, – з поцілунками, спокоєм, затишком: “Наші руки угору – торкалися неба дна, // І здіймалися очі до незнаних склепіння літер”, “Ми блукали в хащах і бігли далі. // Ти боявся знову мене згубити”, “Ми списали

повітря, долоні, долівку // Ти хотів звіршувати ще дерева гілку // Ми тримались за руки, щоб бувало слова // не втекли, бо було вже їх надто багато”.

А що як всі ці експлікації – смішна претензія, що має бути забракowana як невдалість (Не вмю, не знаю, не розумію, не можу...). Що — як далі здогадка: мистецтво в її долі – лише випадок, адже філологічний факультет львівського університету, аспірантура зі спеціальності “давня українська література” – чи не жадана втіха душі? Як впізнати про Явлення поета сьогодні, - у світі зі знівельованими можливостями бути читачем, критиком, поетом і одночасною ж неможливістю не бути причетним до цього взагалі, адже єдина реальність нашого життя – текстуальної природи?

Спочатку над цим не думала, потім була не певна, тепер – знаю: найнатуралістичніше мистецтво – кінематограф – може бути інтелектуальним (Ейзенштейн, Бунюель, Антоніоні, Феліні), найчуттєвіше мистецтво – театр – може бути інтелектуальним (Арто, Мейерхольд, Курбас, Віктюк), а найсуб’єктивніше мистецтво – лірика?

Нещодавно не хто інший як С.С. Аверінцев у старому місті Києві видав книжку власних поезій “Стихи духовные”. Не втримаю зізнання в собі. Попри стійке бажання взяти її до своїх рук, я, дізнавшись про її появу, відчула непростиме, бо значніше бажання, неможливе й нахабне: хоч на мить, як об’єктив фотоапарату відкрити світ його очима тієї миті, коли вони, за день всмоктавши в глибину свідомості тексти Арістотеля, Мойсея, Соломона, Сапфо, Арістофана, Боеція, Фотія, Монтеня, Данте, Григорія Палами, Семіона Нового Богослова, Мандельштама, проллють світло на дерева, бруківку, ліхтарі, сходи...

Інтелектуальна поезія – духовний досвід феноменального бачення повсякдення найінтелектуальнішим, найточнішим, найнеповторнішим поглядом століть й сторінок, - породження рокової здатності декого зі смертних вчитуватися у враження. У їх свідомості постійний поетичний перформенс, а чи часто щаститиме нам бути його свідками, - маємо сподівання.

Певна, що вірші народжувалися Дарчиною дорогою від бібліотеки, що вела до... старого міста.

Одна з читачок однієї з перших книг одного з поетів початку однієї зі сплинувших епох, яка цієї книги про місто з його птаха-

ми не читала, щодо тієї, прочитаної, мовила: “таскаю ее по всем берлинским просторам. И так не два дня, два года!”, бо книга - її гостя. Нічого спільного в матеріалі (“Сестра моя жизнь” / “Птахи старого міста”) і в свідченнях (“Световой ливень. Поэзия вечной мужественности” / “Ефект п'ятидесяти шести”), та в цьому нічого дивного: поети настільки різні, як і планети. Один приходить гостем, інший – кличе в гості до себе...

Візьму крихкого духмяного печива і, можливо, одеські птахи розкажуть мені про те (старе місто) і тих (його птахів), оспіваних Даркою.

Олена ІВАНОВА

ОСУЧАСНЕНА ІСТОРІЯ

Сушинський Богдан. Гетьман Мазепа: повернення до Батурина. Роман-есе. – Коломия: Вік, 2001. – 398 с.

Жанр нового історичного твору “Гетьман Мазепа: повернення до Батурина” Богдан Сушинський визначив як роман-есе. Визначення правильне, воно пояснює і двоплановість розповіді у творі, і насиченість його документами, витягами з письмових джерел.

У час суспільних зламів читачі стали активно читати публіцистику документалістики, есеїстику. Цю тенденцію помітили найпрозорливіші наші письменники, активно залучаючи до своїх белетристичних текстів мову, стиль документів – Павло Загребельний, Валерій Шевчук; з молодших – Юрій

